

**ЗНАЧЕННЯ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ У РОЗВ'ЯЗАННІ ПРОБЛЕМ
АСИМІЛЯЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЕМІГРАЦІЇ
У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАННИ ПЕТРІВ**

У Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття) наголошується на тому, що весь навчально-виховний процес мусить здійснюватися на національному ґрунті, в “органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні і збагаченні культури українського народу”. Ці настанови набувають особливого значення для розв’язання проблеми збереження ментальності української молоді в умовах еміграції. Саме тому виникає потреба вивчення і творчого використання досвіду, накопиченого нашими попередниками – українськими громадсько-просвітницькими діячами, зокрема педагогами Галичини, які в умовах чужої держави не припиняли благородної і дуже важливої роботи з навчання й виховання української молоді в національному дусі.

Незаперечним є факт, що родинна атмосфера має більший вплив на підростаюче покоління, аніж школа, яка далеко не завжди спроможна перевиховати своїх учнів, зокрема тому, що більшу частину свого часу вони проводять за її межами. Взагалі батьківська (або родинна) педагогіка завжди була складовою народної педагогіки, що ґрунтувалася на вікових традиціях. Лише з віком коло її спілкування розширюється – зріла особистість оволодіває системою знань, набуває суспільного досвіду, професійних навичок, однак користується підтримкою сім’ї. Саме завдяки родинному вихованню в майбутніх поколіннях відтворюється духовна й матеріальна культура, національний характер і психологія.

Цю специфіку Іванна Петрів враховувала у своїй роботі впродовж усього життя. Проблема “батьків і дітей” постійно її хвилювала. Посилаючись на свідчення лікарів, криміналістів, учителів, соціологів, представників духовенства,

вона знову і знову повторює: “Найбільший вплив на молодь має родина, родинна атмосфера, родинні відносини. Щойно за нею ступає школа, а після того – вулиця, якщо батьки не подбають, щоб вулицю заступили організації молоді чи добре товариство однолітків” [7, 5]. Водночас, Іванна Петрів застерігала, що найбільшу помилку роблять ті батьки, які “по-диктаторськи” накидають дітям свої погляди, уподобання, нахили. За її твердженням, упорядкована родина й добра родинна атмосфера – це місце постійного контакту між батьками і дітьми, це місце, де діти усвідомлюють, що вони частина родини. Таку свідомість можуть “защепити” їм лише батьки. “Коли батьки цього не вміють, – зазначала педагог, – коли вони не знають, що таке добра родинна атмосфера, коли вносять в дім прерізні конфлікти й проблеми, які дітей або не цікавлять, або просто відштовхують, то вони відчужують дітей і промощують шлях до їх “усамостійнення” – ще як недолітків”.

Називаючи виховання дитини “преважливою” справою сім’ї, І. Петрів чітко висловила своє ставлення до правильного розв’язання проблеми виховання дитини в родині такими словами: “Краще прив’язати собі млинський камінь на шиї та кинутися в море, чим зле виховати дитину!” [7, 7].

Ще більшу увагу проблемам виховання Іванна Петрів приділяла в емігрантський період життєдіяльності. Саме у нових для тисяч українців обставинах перш за все необхідно було зберегти національний менталітет, народні традиції, рідну мову, звичаї та культуру. А здійснити це в іншомовному середовищі можна було через школу й родинне виховання. Його популяризація посіла особливе місце у творчому доробку Іванни Петрів. Вона вважала своїм обов’язком сказати вагоме й авторитетне слово на підтримку своїх співвітчизників, які опинилися на чужині, були розгублені й розкидані по цілому світі.

Де за тих обставин діти українського населення могли одержати справжні уроки патріотизму та громадянського виховання? Далеко не завжди це було можливим у межах його проживання в Польщі, бо офіційна влада прагнула насамперед виховувати громадян своєї держави й рішуче прямувала до цієї мети, відкидаючи спроби української громади зберегти національні ідеали, рідну мову,

звичаї й традиції. Звідси випливала необхідність посилення виховної ролі не стільки школи, “скутої” офіційними “приписами”, скільки сім’ї.

Ситуація ще більш загострилась у повоєнні роки, коли велика кількість українців мусила покинути рідні домівки й вирушити до інших країн. “Не тому ми покидали Рідний Край, – писала І. Петрів у 1954 р., – щоби зберегти себе лише фізично. Нам треба зберегти молодь...морально, бо від цього залежатиме наша будучність” [8].

За глибоким переконанням галицької вчительки, діти навіть на чужині мають розуміти, що без вивчення минувшини свого народу, історії краю, з якого вони походять, без знання рідної літератури вони будуть недоуками, людьми без власного “Я”, яких не шануватимуть ні свої, ні чужі.

Тому першим кроком до збереження нації є підвищення морального рівня кожної родини. Дитина має вважати дім своєю святинею, фортецею. Іванна Петрів наполягала на тому, що батьки повинні постійно працювати над виробленням у себе сили волі, якої їм часто бракує, щоби відкинути виправдання типу: “це вже моя вдача”, “я вже такий вродився”, “обставини змушують” та ін. Галицька вчителька змальовувала ідеал української дитини, якій притаманні щастя, радість, вдоволення своєю долею, чесність, активність у суспільному житті, душевне багатство. В умовах еміграції І. Петрів неодноразово підкреслювала, що виховання дитини – основне завдання матері, водночас наголошуючи на ролі батька у цьому процесі.

Як в педагогічній, так і в журналістській діяльності І. Петрів хвилювала проблема “*батьків і дітей*”. Наприкінці XIX – у XX ст. дане словосполучення набуло популярності завдяки назві відомого роману І. Тургенєва. Однак для Іванни Петрів, на відміну від знаного письменника, головною була констатація одвічних суперечок між двома поколіннями. Йшлося не про конфліктні ситуації, а про спільну відповідальність усіх українців за майбутнє нації, про необхідність поєднати зусилля в боротьбі за збереження й розвиток української ідеї, за відновлення самостійної й суверенної української держави. Особливої гостроти ця

проблема набула в умовах вимушеної еміграції, коли вирішувалася доля не тільки однієї молоді, а й всього народу.

У боротьбі за збереження українського менталітету Іванна Петрів іноді вдається й до полемічних крайнощів, але важливо зауважити, що ті крайнощі пояснювались її турботою про майбутнє. Так, наприклад, вона рішуче виступала проти так званих “мішаних подружжів” – саме тому, що, за її спостереженнями, у міжнаціональних шлюбах фатально “бере верх не українська сторона” [1]. “Мішані (пошесть) подружжя та їхні діти для нас пропащі, а що гірше впливають від’ємно на других слабодухів...” Українці як нація, підкреслювала І. Петрів, мають пишатися своїм походженням і робити все необхідне для закріплення у світі, вдосконалювати та показувати світові українське, “а не втікати від цього свого становища та затирати сліди за собою, і що гірше – плювати на своє. Втікання від свого – це дуже негативна прикмета людей слабого характеру і вона завжди була в погорді у всіх народів. Погорда до своїх традицій і до минулого своїх предків – це явище дуже споріднене зі зрадою, а найчастіше тотожне з нею, а зрадою завжди бридилися і бридяться всі народи та тяжко її карають” [1].

Ці патріотичні переконання були притаманні Іванні Петрів протягом усього її життя, але вони ще більше зміцніли в часи еміграції. Так, у 1960 р. вона опублікувала на сторінках “Нашої мети” один зі своїх найкращих публіцистичних виступів – “Наша молодь”. “З усіх усюдів чуємо нарікання на нашу молодь, – підкреслювала педагог, – що вона байдужа до української справи, що не володіє українською мовою, що не бере участі в українському організованому житті”. У таких наріканнях галичанка звинувачувала людей, які “найменше, а то й нічим не причинилися до того, щоби зберегти нашу молодь, щоби зблизити її до української справи”. Такі українці не старалися пізнати ментальність молоді, яка опинилася за межами рідної землі, не знали її зацікавлень, не хотіли допомогти їй розв’язувати важкі проблеми, “на які наша молодь натрапляє, от хоч би її обов’язки відносно Канади й відносно України” [2].

І. Петрів була переконана, що старші мусять допомогти молодому поколінню подолати труднощі, однак не наказами, лайкою, наріканнями та

глузуванням, а щирою співпрацею, любов'ю і розумінням його духовних потреб та вимог часу. “Наша молодь добра, її можна повести. Наша молодь жаліється на батьків, що не навчили її рідної мови, не зацікавили її українською справою і вона чується тепер в українському оточенні чужа і меншеварта. Наша молодь це в більшості вже третє покоління, народжене в Канаді. Серед цієї молоді запримічуємо дуже відрядне явище, а саме: зворот до українства. Молодь зачинає вивчати українську мову, пізнавати цінності українського народу, захоплюватися українською піснею та мистецтвом. Вправді цей зворот не охопив ще загалу нашої молоді, але він слідний уже в зацікавлених сильніших індивідуальностей...” [2].

І саме у зв'язку з невідкладним завданням – не дати загинути українській національній ідеї – І. Петрів постійно зверталася до болючого питання про причини і шляхи подолання мовної асиміляції української молоді в еміграції.

Відомо, що збереження й подальший розвиток рідної мови – справа загальнонаціонального значення. І. Огієнко писав: “...Мова – це наша національна ознака, в мові наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного і національного, це форма національного організування. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... І поки живе мова – житиме й народ, яко національність” [4, 39].

Чітко усвідомлюючи це, Іванна Петрів практично в усіх працях і статтях емігрантського періоду виявляла глибоку турботу про збереження душі української дитини та її виховання в національному дусі. Ще у Бельгії І. Петрів підготувала для виховної комісії допис, який без її відома було надруковано в газеті “Вісті” під назвою “Важливе завдання напередодні нового шкільного року”. Стаття була написана у традиційній для І. Петрів формі діалогу: мати, яка опинилася на еміграції, просить поради – як “не дати пропасти дітям для України”. Поділяючи тривогу української матері, досвідчена вчителька у відповіді на це болюче питання розглядає причини асиміляції, пояснюючи тим, що, по-перше, діти відвідують “чужу” школу; по-друге, через відсутність рідномовного

оточення і в позаурочний час вони змушені спілкуватися з бельгійськими однолітками, переймати їхню мову, традиції, звички тощо [5].

У пошуках шляхів запобігання мовної асиміляції української молоді галицька вчителька зверталася до досвіду цієї роботи на рідних теренах, пропонувала відкривати курси “Рідної Школи”, хоча б там, “де може бодай кількоро дітей з поблизьких осередків до них вчацати”. Водночас І. Петрів стверджувала, що молодь мусить призвичаюватися до життя в чужому оточенні, але при цьому вона повинна себе почувати рівною серед рівних. А для цього їй треба знати мову цього оточення; заборонити дитині спілкуватися з однолітками не можна, оскільки в неї виробиться відособленість, сформується почуття меншовартості.

Серед головних чинників протидії асиміляції педагог виділяла родинне середовище. Саме воно повинно мати найбільший вплив на виховання дитини. Як зазначала Іванна Петрів, родина “мусить вповні заховати український характер, включно з розговірною українською мовою дитини”, у родинному середовищі дитина має “пізнати, що її батьки й вона сама є українцями” і повинна “бути горда зі своєї приналежності до української нації” [5]. У роки еміграції Іванна Петрів, звертаючись до української жінки, закликала її до збереження “мелодії та кольорів Рідної Землі, рідної Церкви, рідної хати”. На її думку, лише жінка-мати спроможна “зберегти цей, з погару винесений, скарб” у “живих заповідниках”, у серцях своїх дітей. Звертаючись від імені України, вона закликала українську жінку: “Влий у їхні душі ці пахощі..., які скриваєш в своєму серці. Викреши в серці твоїх діток цю міць і цю незламність, яка дозволить їм на чужині зберегти свою національну гідність, яка дозволить їм і на чужині віддати їхню любов і їхній труд для Мене...!” [6].

Іванна Петрів рішуче не погоджувалася із поширеною думкою, про те, що асиміляція національних груп в умовах еміграції – це нормальне явище, “як повінь, що заливає цілі оселі, як хвилі моря, що обривають береги...” Всупереч таким твердженням вона наполягала на тому, що людині для подолання шкідливих для неї “явищ” дано розум, яким вона “ставить межі природному діланню стихій. Такою регуляцією впливу чужої мови, такою греблею, що ставить

межі її діяння, є українське національне виховання, є національна свідомість самих батьків, є праця церкви, української школи та молодечих організацій” [8, 19; 9, 5].

Отже спільні зусилля батьків, церкви, української школи й молодіжних організацій можуть стати перепорою для асиміляції української молоді.

Із цим деструктивним явищем Іванна Петрів зустрілася й у Канаді. Як і раніше, велику увагу педагог приділяла проблемі виховання емігрантської молоді в українському національному дусі. Таке виховання повинне, на її думку, ґрунтуватися на доброму знанні рідної мови, бо інакше воно не є “цілком національним”, оскільки сама мова “визначає окремішність нації”, віддзеркалює її душу... [9, 6]. Тому з такою тривогою галицька вчителька протягом усього життя актуалізувала вивчення українською дитиною рідної мови.

І. Петрів була переконана в тому, що мовна асиміляція веде до цілковитої ліквідації української мови “серед нашої еміграції”, а вслід – “до затрати національної свідомості, цілковитого злиття з англomовною більшістю” [8, 18]. Об’єктивними і суб’єктивними причинами такого явища, на її думку, були умови, в яких жила й виховувалася українська молодь. На одне з перших місць серед них вона ставила вплив публічних шкіл, де навчалися українські діти, прагнучи “якнайскорше зангліїшитися”, щоб не відрізнятись від загалу і не мати перешкод у здобутті освіти та роботи. Для них мова чужої країни стала розмовною мовою, а в розумінні “несвідомих” батьків ця мова стала рідною для їхніх дітей [8, 18]. У цьому І. Петрів вбачала ще одну причину культурної асиміляції. З одного боку, зазначала педагог, “несвідомість та... почуття меншовартості” батьків, а з іншого – їх невмілий педагогічний підхід до розв’язання проблем національної самоідентифікації: “Трапляється часто, що в батька-матері є добра воля, вони стараються всіма способами вдержати українську мову в родині, а їм це не вдається” [8, 18, 19].

Не менш важливою причиною асиміляції української молоді за межами рідної землі, на думку І. Петрів було невміле педагогічне “поступування” у рідношкільних учителів, “виховників молодечих організацій, а навіть нашого

духовенства” [8, 18]. Часто вони, прагнучи обмежити спілкування дітей і молоді “чужою мовою”, вдавалися до *покарання*, використовували “дуже непедагогічних кар, включно із середньовічними таблицями на плечах”. Таке покарання морально пригнічувало дитину, і вона починала ненавидіти й українську мову, і своїх вихователів, старалася “скинути із себе тягар українства” [8, 19].

І. Петрів вважала недостатньо вагомим аргумент для вивчення української мови, тільки “як мови батьків, мови народу, з якого походили”. За її спостереженнями, сучасна їй українська молодь хотіла відчутти матеріальну користь від своєї праці, але тоді вона не зможе пізнати користь духовної натури, бо “ці духовні цінності вона затратила разом із утратою національної свідомості і рідної мови” [8, 20].

Труднощі полягали й тому, що молодь відчувала “вбогість української мови на еміграції, яку винесли 60, 40 чи хоча би 15 років тому з рідного краю, і яку вона чує вдома чи в молодіжних організаціях”. За її переконанням, емігранти упереджено ставилися до всього, що діялося в рідному краї, тому не старалися зберігати духовний зв’язок з Батьківщиною, що згубно впливало на загальнокультурну ситуацію. Бракувало також спостережень за розвитком української мови, яка поступово “завмирає” в еміграції. Убогою, на думку І. Петрів, була й українська література для юнацтва. Через те молодь шукала відповіді на запитання, що її хвилюють, у чужомовній літературі, і мало цінить знання української мови [8, 20].

Важливою причиною асиміляції, за переконанням галицької вчительки, є і те, що молодь, народжена й вихована “в країні повної свободи”, ніколи України не бачила, тому й не живе її “дійсністю”. Вона уявляє собі Україну як казку, живе нею як казкою, що згодом, як і кожна казка, перестає її цікавити, і залишається лише спомином [8, 20].

Завдання зацікавлення молодого покоління українським життям І. Петрів покладала на діючі в еміграції українські церкву, громадські дитячі й молодіжні організації, школи, “катедри українознавства на університетах” [8, 21]. Саме вони, а також факт, що молодь намітить “ціль життя праці”, стануть поштовхом до

національної зрілості та повноцінності.

Враховуючи суспільне оточення української дитини в еміграції, її відірваність від первісного кореня, що формувало новий тип людини, вихованої на свободі, в добробуті, у іншій школі, новими методами, але спрямовувало молоде покоління “на шлях практицизму, парадності, самовисточальності та самостійності думки й чину”, вся праця, за переконанням педагога, мала “звертатися в тому напрямі, щоби цей новий тип українця все ж таки був українцем, знав свою мову, свої національні цінності, своїми можливостями змагав до визволення України, допомагав у будові нашої державності” [8, 19].

Розуміючи, що це завдання є дуже складним, громадсько-просвітницька діячка пропонує шляхи переконання молодих людей, вихідців із України, в необхідності вивчення української мови:

- слід враховувати той факт, що українська молодь в Канаді вивчає лише те, що в “майбутньому може бути для неї корисним” і перспективним [8, 21];
- врахування вікових особливостей. Для заохочення дитини до вивчення, плекання та збагачування рідної мови, достатнім буде приклад, авторитет батька-матері. Для молоді, яка турбується про майбутнє і студіюватиме мовознавство, українська мова стане ключем до опанування інших слов’янських мов;
- вільний і постійний зв’язок з Україною, як у поселенців-французів із Францією, німців із Німеччиною, італійців із Італією, дасть можливість, писала І. Петрів, “слідкувати за розвоєм мови, за досягненнями на всіх ділянках життя народу”, іншими словами – зближуватися із своїм материком, мати опору, не почуватися меншовартісними. Молоді треба “подати аргумент”, що вона, живучи в країні великих можливостей, мусить використати всі засоби для підтримки українського народу в його боротьбі за самостійність і державність. Для цієї праці вона мусить бути “підготована, мусить зберегти українську душу й українську мову” [8, 19].

І. Петрів з неприхованим хвилюванням і тривогою писала про протиріччя, які існували в середовищі української молоді в еміграції: “Знаю таких учнів, які самопевно і з гордістю, радісно розказують своїм учителям і товаришам в

англійській школі про історію України, показують при кожній нагоді на шкільній географічній мапі Україну, прикрашають обгортки книжок синьожовтими стрічками та тризубами. Ці діти тішаться, як на вулиці почують українську мову, як в англійській книжці знайдуть назву Україна. Чому ж одні діти сміло визнають свою українську національну приналежність, інші цураються її, або зовсім невідомі свого походження” [8, 20].

У роботі вчителів, вихователів, молодіжних організацій та духовенства, підкреслювала І. Петрів, треба “любові, знання і авторитету самого виховника, який зумів би збудити в дитині любов до свого рідного і то починаючи від раннього дитинства” [9, 5]. Отже, зазначала І. Петрів, українці знанням своєї мови, своєї культури, як і кожна етнічна група “своїм національним вкладом збагачує культуру Канади і не перешкоджає бути добрим її громадянином” [8, 22].

Викладене дозволяє стверджувати, що, з’ясовуючи причини асиміляції української молоді в Канаді та розмірковуючи над шляхами її попередження і подолання, Іванна Петрів перш за все опікувалася долею української дитини, робила все для її підготовки до боротьби за власну самостійну державу, щоб вона мала змогу реалізувати своє людське право на гідне життя в “сім’ї вільній, новій”, що і стало центральною темою її журналістського доробку.

Література

1. **ШЕТ <І.Петрів>**. Мішані подружжя // Наша мета (Канада). – 1966. – 5 листоп. – С. 3.
2. **Іпет <І.Петрів>**. Наша молодь // Наша мета (Канада). – 1960. – 16 квіт. – С. 3.
3. **Іпет <І.Петрів>**. УКЮ наша зміна // Наша мета (Канада). – 1963. – 14 груд. – С. 3.
4. **Огієнко І.** Українська культура. – К., 1918. – С. 239 – 240.
5. **Петрів І.** Важливі завдання напередодні нового навчального року // Вісті (Бельгія). – 1952. – 15 верес. – С. 6.
6. **Петрів І.** Великодні рефлексії // Вісті (Бельгія). – 1953. – Ч. 9. – С. 5.
7. **Петрів І.** За душу дитини. – Малін: Накл. Укр. Вид. в Бельгії К. Мулькевич, 1949. – 39 с.
8. **Петрів І.** Явище нової асиміляції української молоді в Канаді // Методика і шкільна практика (Канада). – 1960. – С. 18-22.
9. **Петрів І.** Явище нової асиміляції української молоді в Канаді // Промінь (Канада). – 1961. – жовт. – С. 4-6.